

1

Bruno Courrèges, Prantsuse väikelinna St Denis' politseiülem ärkas kaks sekundit enne kuut, just siis, kui koitma hakkas. Tema Prantsuse ragbitähe järgi nime saanud kukk Blanco tervitas uut päeva, kui Bruno dressid selga ja tossud jalga tõmbas. Hommikune sörk läbi kevadise metsa koduses Périgordis oli nauding: peagi heidab päike oma pikad kiired läbi värskete pungade ja lehtede. Temperatuur oli just selline nagu talle meeldis – mitte nii külm, et oleks kindaid vaja olnud ja piisavalt jahe, et joostes soojenevat keha nautida, *basset* Balzac kõrval lippamas.

Tagasi kodus, mille vanad kiviseinad hommikuvalguses kumasid, söötis Bruno hanesid ja kanu, kastis köögiviljaaeda ja heitis pilgu võrsetele kasvuhoones, mille oli ise kokku pannud. Ta pani kohvivee pliidile ja ühe värske muna kastrulisse keema, vaatas oma e-posti ja pani mängima raadio, mis oli seadistatud France Bleu Périgordi jaamale. Bruno röstis viimase eilse pika saia, jagas seda Balzaciga ja viilutas saia nii õhukeseks, et saaks seda vedelasse munakollasesse kasta. Riiklikud uudised lõppesid ja järgnesid kohalikud. Kolmanda loo juures kikitab Bruno kõrvu.

„Périgueux' psühholoog Marie-France Duteiller esitas prokurörile süüdistuse, et Mussidani lähistel asuva kiriku juhitud lastekodus kolmkümmend aastat tagasi aset leidnud pedofiiliajuhtumite uurimine edeneb aeglaselt. Naine väidab, et juhtivuurija Jean-Jacques Jalipeau veetud uurimine oli „tundetu ja veniv“ ning jättis õiglusest ilma ohvrid, kes süüdistasid mitmeid tuntud kohalikke inimesi ahistamises ajal, mil ohvrid olid lastekodus elanud. Komissar Jalipeau ütles eile õhtul, et küsitlused jätkuvad,

ehkki uurimine oli äärmiselt keeruline ja vastuoluline, sest süüdistuste aluseks olid psühholoog Duteilleri seansside ajal hüpnoosis taastatud mälestused.“

Bruno hommikune hea tuju hajus, kui ta ohkas kaastundest oma sõbra Jean-Jacquesi vastu, keda politseis tunti kui JJ-d. Uurimine oli kestnud juba kuid ega olnud eriti kuhugi jõudnud. See oli tavatu. Bruno ei vaielnud vastu, et JJ võis ajuti tundetu olla, aga veniv oli küll üks viimaseid sõnu, millega ta oleks kirjeldanud seda suurt korrutat tüüpi, keda oli hakanud austama tänu nendele kordadele, kui nad olid koos töötanud. Need juhtumid lõppesid tavaliselt õhtusöögiga, kus JJ mängis helde võõrustaja osa tunnustusena nende paljude kordade eest, mil ta oli uurimise ajal Bruno külalislahke laua taga lõunat ja õhtust söönud. JJ rõõmus iseloom sobis tema kerega ja ta jagas Bruno kiindumust hea toidu ja veini vastu. Nende soojad suhted olid üle elanud koguni öela karikatuuri ajalehes pärast üht hiljutist terrorismijuhtumit, kui Brunot oli kujutatud gallialase Astérix ja JJ-d tema hiiglasliku ülekaalulise sõbra Obélixina. Karikaturist oli tõele üsna lähedale jõudnud kujutades neid kumbagi pudeli Bergeraci veiniga, viidates, et see oli nende vaste võlujoogile, mida Astérix kulistas enne lahingut Rooma leegionitega.

Eelkõige, erinevalt paljudest riikliku politsei töötajatest, ei kohelnud JJ Bruno taolist linnapolitseinikku nagu madalamat eluvormi. JJ oli hakanud hindama Bruno sügavaid teadmisi St Denis' kommuunist ja inimestest, mis kohalike tennise-, ragbi- ja jahiklubide liikmel aastate jooksul olid kogunenud. JJ leppis Bruno tavatute töömeetoditega, mis kindlustas St Denis's kogu Dordogne'i departemangu madalaima kuritegevuse näitaja. Bruno omakorda austas JJ-d visa uurijana, keda iseloomustas petlikult leebe navigeerimine Prantsusmaa politseitöö poliitikas. Räägitagu raadios mida tahes, JJ oli piisavalt vana ja kogenud, et hakkama saada. Ja kui tal Bruno abi vaja oli, tarvitses tal vaid küsida.

Täna hommikul kavatses Bruno kõigepealt oma briti sõbranna Pamela ratsakooli Hectorit trennima minna ning siis oma kabinetti raekojas. Ehk tabab teda sadulas inspiratsioon kõne osas, mille ta pidi nädala lõpus pidama. Ja ehk peaksin uute riiete ostmisele mõtlema, arutles Bruno kui ees ootavat pulmapidu silmas pidades oma garderoobi silmitses.

Kaks kolmandikku kapiruumist võtsid tema ametiriided. Politseivorm suveks ja talveks, täielik paraadvorm ja sinel. Kapi tagumises osas oli eraldi rõivakott tema Prantsuse armee reservväelase vormiga, seersandiõlakud peal, milles ta pidi kohale ilmuma, kui teda teenistusse kutsuti. Majapidamisruumis, kus oli pesumasin ja turvaline relvakapp, oli vana laiguline välivorm, mida ta kandis jahil käies, samuti vana sõjaväedress, mille ta oli just pärast hommikust jooksutiiru taheenema pannud.

Erariideid oli Brunol vähe. Tal oli tumesinine villane ülikond. Selle oli ta ostnud Prantsuse sõjaväest lahkudes pärast seda, kui snaipri kuul oli teda Bosnias missioonil puusa tabanud. Ta oli juba ammu saanud lahti lisakilodest, mis olid kogunenud haiglas oldud kuude ja taastumise ajal, nii et nüüd oli ülikond tema seljas kottis. Puust riidepuul rippusid tumesinine pintsak ja hallid püksid. Khakivärvi vaba-ajapüksid rippusid ühel puul punase tuulejopiga, mida ta kandis vormisärgi ja pükste peal, kui tahtis usutava eraisiku muljet jätta. Samasugust musta joppi hoidis ta ametiautos. Ülemisel riulil polosärkide ja kampsunite juures oli paar kokku volditud teksaseid, politsei vormimüts ja ÜRO rahualvevägede sinine kiiver, mida ta mõlkidest ja kriimudest hoolimata sentimentaalsetel põhjustel alles hoidis.

Piisab ühest pilgust mu garderoobile, mõtles Bruno, et mu elulugu ära rääkida: sõjavägi, siis politsei, kõik märgid viitasid mehele, kes tundis end kodusemalt vormis kui erariietes. Tagasihoidlik riidevalik osutas kokkuhoidlikule mehele, kes ei näinud vajadust uutele riiete kulutada, kui Prantsuse teenistused hoolitsesid suurema osa tema vajaduste eest. Ja tume ülikond

oli ajatu klassikalise löikega ega hoolinud moe tujudest, mis dikteeris, et sel aastal peaksid püksid olema napid, lipsud ja reväärid kitsad. Näis, et alles eile olid püksid kottis, lipsud ja reväärid veidralt laiad.

Bruno teadis, et see oli isegi maavõmmi jaoks napp garderoob. Ma olen napi kujutlusvõime ja veel napima stiiliga mees, mõtles ta: või ehk on mul lihtsalt teised prioriteedid. Brunole ei meeldinud riideid osta, ehkki ta võis tundide kaupa rõõmsalt jahiajakirja lapata otsides uut jahipüssi, mida ta endale lubada ei saanud, või uut õngeritva, et Paruniga kalale minna.

Pulmade juures oli hea see, et tavaliselt jätkus inimestel silmi ainult pruudile. Keegi ei hoolinud sellest, mis temal seljas, ja tumesinine ülikond sobis kenasti. Tseremoonia pidi toimuma raekojas, sellele järgnes vastuvõtt ja õhtusöök lähematele sõpradele Les Eyzies' rahvuslikus esiajaloo muuseumis. Ränikivist sädemeid löövate odadega loomanahkades elusuuruste eelajalooliste inimeste kujudega galerii võis tavatu peopaiga mulje jätta. Bruno meelest sobis see väga hästi, sest pruut ja peig olid tuntud arheoloogid. Clothilde oli muuseumi vanemkuraator ja Horst oli pärast Saksamaa ülikoolist pensionile jäämist muuseumis arheoloogiliste kaevamiste abiprofessorina tööle asunud. Suurem osa külalisi olid kolleegid.

Bruno mõtles laisalt, kas nad ehk pakuvad traditsioonilise pulmaõhtusöögi asemel moodsat paleoliitikumi einet pähklitest ja marjadest, puuviljadest ja kõrbenud lihast. Ei, otsustas ta, Horsti võiks selline eine ehk lõbustada, aga Clothilde oli mõistlik prantslanna. Tema saaks aru, et kui külalised tulevad Prantsusmaa kulinaarsesse südamesse, ootavad nad klassikalist Périgordi toitu.

Horsti isamehena oli Bruno veidi mures kõne pärast, mille pidi pidama. Loomulikult oodati temalt paari viidet sõbra silmapaistvale arheoloogikarjäärile publiku ees, kuhu kuulusid mõned selle valdkonna parimad spetsialistid Euroopas. Bruno öökapil oli populaarse ajakirja Archéologie viimane number

professor Horst Vogelsterni uue artikliga, milles ta võrdles Euroopa eelajaloolistest paikadest leitud väikesi naisekujusid.

Bruno oli ajakirja tellinud ammu enne seda, kui Horstiga sõbraks sai, lummatuna teda Vézère orus ümbritseva koopakunsti ja eelajaloo rikkusest. Ajakirja kaanepilt oli paeluv: foto savist voolitud hiiglaslike puusade, silmatorkava häbeme ja rippuvate rindadega naisest. Pealkiri oli „Miss Euroopa, 25 000 eKr“ Veenus, kes leiti praegusest Tšehhi vabariigist Dolni Vestonicest, oli vanim teadaolev keraamiline kuju. See oli vaid üks illustratsioon Horsti põneva artikli juures.

Bruno oli oma üllatuseks teada saanud, et neid Veenustena tuntud kujusid oli leitud ainult veidi üle saja. Enamasti oli need tehtud ajavahemikus 28 000 – 20 000 eKr varase paleoliitikumi või kiviajal ning neid oli leitud koobastest ja haudadest kogu Euroopas. Kui oli üks väljapaistev element, mis ühendas ehk meie otseseid eellasi varase kiviaja inimeste hulgas, väitis Horst, oli see nende huvi lopsakate vormidega naiste vastu. Tavaliselt viie kuni kahekümne sentimeetri kõrgused kujukesed olid esimesed inimese kujutised ja äärmiselt lihtsustatud. Naistel – sest need olid kõik naised – olid mõne harva erandiga hiigelsuured rinnad, kannikad ja reied, punnis kõht ja silmatorkav häbe. Mõnedel olid keerukad ja hoolikalt vormitud soengud või väikestest teokarpidest peahted, nagu Les Eyzies' muuseumis oleval kujukesel.

Neid peeti viljakussümboliteks, sest need keskendusid nii selgelt naise rindadele ja suguelunditele. Kujuketest ja nende osast eelajaloolises kultuuris oli kirjutatud terved riulitüüed raamatuid. Spekuleeriti, kas need tähistasid mingit varast matriarhaalset ühiskonda, milles naise viljakuses nähti suurimat saladust ja jumaldamise objekti.

Kõik see, ütles Bruno endale, pakkus suurepärasest ainek pulmas esitatavale lõbusale ja veidi tõgavale kõnele. Ta võis rääkida Horsti eluaegsest huvist Veenuse kujukeste ja naiselike vormide vastu. Ja see andis Brunole lõppsõna, mis meelitas nii

pruuti kui peigmeest ja viitas nende ühisele kirele muinasaja vastu. Ta viitaks, et Clothilde'is on Horst viimaks leidnud täiusliku naise ja prantslannast doktori Clothilde Daumieri ja Saksa Kölni ülikooli professori Horst Vogelsterni abielu oli parima Euroopa sümbol.

Märkmeid tehes tundis Bruno, kuidas suur raskus tema õlgadelt võeti. Ta kartis kõnepidamist ning pühendas sellepärast nende ettevalmistamisele meeletult vaeva, mille ettenägematu tagajärg oli see, et sõbrad käisid talle nüüd pinda, et ta kõnet peaks. Vähemalt oli see kõne visandatud. Aga Bruno teadis, et teda ootab veel mitu tundi põhjalikku lihvimist ja tal seisis ees tihe päev. Kell kümme pidi ta Sarlat' kohtus tunnistusi andma, nii et Bruno vaatas end magamistoa peeglist, kutsus Balzaci hommikuselt kontrollkäigult aias ja pidi just ratsakooli minema, kui telefon surisema hakkas. See oli Ahmed, üks elukutselistest tuletõrjujatest, kes juhtis St Denis' suuremalt jaolt vabatahtlikest koosnevat päästjate rühma. Peale tuletõrje pakkusid nad ka esmaabiteenust.

„Saime pakilise kõne Commarque'st, see on too varemeis kindlus Sarlat' tee ääres,“ alustas Ahmed. „Naine, ilmselt surnud, kukkus kaljult või kindlusemüürlilt. Mehel, kes helistas, on sissepääsu juures kiosk, ütles, et tema nimi on Jean-Philippe Fumel ja ta ootab sind. Fabiola on täna valves ja kohtub meiega seal. Kas näeme seal?“

Bruno kinnitas, et kohtub nendega kindluse juures, helistas ratsakooli ning ütles, et töö kutsub, ta ei saa täna Hectoriga trenni teha. Pamela ütles, et oli uudist just Fabiolalt kuulnud ja nad ootavad teda pärastlõunal ratsutama.

„*Bisous*,“ ütles Pamela kõne lõpetades. Bruno sattus alati kergelt segadusse, kui Pamela kasutas prantsuskeelset hellitust, mis tähendas „suudlused“. Nende armulugu oli juba mitu kuud tagasi läbi saanud, aga alles jäänud vastastikune tõmme meenutas mehele, et nende vahel oli enamat kui sõprus. Brunol polnud praegu aega sellele mõelda. Ta helistas raekotta ja jättis sõnumi,

et ta kutsuti ära. Siis otsis ta telefonist Commarque' krahvi numbrit, see hiiglasakasvu sõbralik mees oli viimased kolmkümmend aastat vedanud auahnet uurimis-, restaureerimis- ja avaliku hariduse projekti esivanemate ehitatud suurejoonelise kindluse varemetes. Krahv, keda Bruno tundis ragbiklubist, pidi õnnetusest teadma ja tal võis kasulikku taustainfot olla. Kell oli natuke seitse läbi, nii et Brunot ei üllatanud, et kõnele ei vastatud, ning ta jättis sõnumi.

Enne minekut kontrollis Bruno postkasti teetsas, millele ta oli kirjutanud „*Pas de pub*“, et postiljon ei tooks talle lõputuid supermarketi ja teiste reklaamilehti, mis kasti ummistaksid. Kastis oli pangaväljavõte ja postkaart Londonist, millel oli inetu kaasaegne maja, kus asus New Scotland Yardi politsei peakorter. Sõnum oli lihtne: „*Soovin, et sina minu asemel siin oleksid. Kallista minu poolt Balzaci ja tee talle musi ja väike kallistus sulle ka.*“

Allkirja asemel oli I, mis tähendas Isabelle'i, naist, kes minema pääses. Ei, mõtles Bruno, see polnud tõsi. Kui Isabelle Péri gordist lahkus, et Pariisis siseministeeriumis mõjukal ametikohal tööle asuda, oli ta tahtnud, et Bruno temaga läheks. Aga Bruno ei suutnud näha end kitsukeses Pariisi korteris, kus polnud aeda, kus poleks õiglane pidada koera, kanadest rääkimata. Ta teadis, et kaotaks kontakti kõikide sõpradega jahi-, tennise- ja ragbiklubides ning jääks ilma trennidest koolilastega, mis moodustasid nii suure osa tema elust. Ja nüüd oli naisel veel tähtsam töökoht, kus ta koordineeris Prantsusmaa ja Euroopa võitlust terrorismiga. Balzac oli naise kink Brunole, kui tema eelmine koer tapeti, ja need ajuti saabuavad postkaardid Euroopa pealinnadest näisid puudutavat pigem Balzaci kui tema peremeest. Või ehk oli see Isabelle'i viis talle meelde tuletada, millest ta ilma jäi, mitte et ta oleks meelde tuletust vajanud. Bruno nuusutas kaarti ja mõtles, kas kujutab seda ette, või tabas tema nina tõesti naise parfüümi hõngu. Ta sirutas kaardi Balzaci poole, kes nuhutas seda ning ulgus korraks vaikselt ent kurvalt. Balzac tundis samuti Isabelle'ist puudust.

Bruno sättis koera tolle lemmikkohale kõrvalistmel ja asus Les Eyzies' poole teele. Ta viipas nagu tavaliselt tervituseks muinasaja mehele, kelle kuju seisis kaljueendil linna peatänava kohal. Kuju sümboliseeris linna rolli esiajaloo uurimise keskusena. Pärast seda, kui raudtee ehitamise käigus leiti esimesed muinasaja säilmed, kaevati välja palju uuemad kolbad kui 1868. aastal leitud esimesed neandertallased. Siinse paiga järgi nime saanud kromanjoonlaste luustikud leiti just siis, kui Euroopas möllasid vaidlused Charles Darwini uue evolutsiooniteooria üle. Piirkonda tuli nii palju turiste, et neile ehitati uus hotell, mille nimeks sai muidugi Cro-Magnon. Arheoloogiliste uuringute pööris tegi peagi kindlaks, et Vézère jõe orus oli erakordne inimese ja inimese eellaste säilmete kogu.

Cro-Magnoni leiukohta lähedal oli Abri Pataud, saja meetri pikkune eend suurel kaljul, kust kaasaegsed arheoloogid leidsid neljakümne erineva ränd-põhjapõdraküttide laagri jälgi. Varased inimesed ehitasid eendi äärde kohalikust kivist algelise müüri, et tekiks varjatud ruum, ning loomaluude jäänused viitasid sellele, et asupaika oli kasutatud pika aja jooksul. Seal leiti umbes kakskümmend tuhat aastat vanad noore naise ja imiku skeletid. Luude alusel loodi naise elusuuruses kuju, mis oli siinsamas muuseumis välja pandud. Bruno suhtus sellesse nooresse naisesse väga soojalt ja kiindumus süvenes veelgi, kui ta Horsti artiklist luges, et siit lähedalt oli leitud ka üks kujuke, Abri Pataud' Veenus. Ta esindas seda, mida Bruno selle oru juures nii väga armastas, tunnet, et ajalugu on nii ligidal, et kahekümne tuhande aasta eest elas siin tüdruk, keda ta oleks võinud armastada.

Bruno saatis talle õhusuudluse, kui sõitis teise oma lemmikpaiga, Commarque keskaegse kindluse poole.

Dordgone ja Vézère jõgede vahel mägede kivisel paljandil seisev pooleldi varemeis kindlus oli Bruno meelest üks piirkonna suurejoonelisemaid. Erinevalt kuulsatest Beynaci ja Castelnaudi kesk-aegsetest kindlustest, mis kõrgusid teineteise vastas Dordogne'i kallastel nagu inglaste ja prantslaste vahel peetud Saja-aastases sõjas, ei jäänud Commarque turistide tavapärasele teele. Eraldatud asupaik lisas sellele suursugusust. Välimised müürid piirasid suurt küla, kuhu kuulusid kuue suure maja jäänused, milles kõigis olid keskajal elanud erinevad aadlidünastiad, ning Commarque perekond elas kõrge torniga peakindluses. Bruno oli kuulnud seda paika kirjeldatavat feodaaleliidi puhkelaagrina, kuhu nad kogunesid pidutsema ja prassima, plaane pidama ja abielusid kavandama, nautides suurejoonelist vaadet Beune'i jõe.

Kord oli krahv torni tipus seistes Brunole rääkinud, et torni kõrgus võimaldas tema esivanematel kaugele näha ja kahekümne kilomeetri kaugusel orus asuvale Sarlat' linnale märku anda. Keskajal olid puud, mis hiljem kogu piirkonda katsid, maha raiutud, et varustada söega tosinkonna sepikoja ja rauatööstuse näljaseid ahje. Tol ajal olid Périgordi künkaid katnud pigem lambad kui puud.

Bruno sõitis viletsat teed mööda kindluse sissepääsu juurde ja parkis auto. Ta lasi Balzaci politseiautost välja ja koer hakkas ringi nuuskima nagu meenutaks eelmisi külaskäike ja otsiks muutusi.

Kioskis istuv noormees näis *basset'*iga saabuvat politseinikku nähes ehmunud. Noormees surus Bruno kätt, ütles, et tema nimi on Jean-Philippe ja küsis: „Jäljekoer?“

„Parim,“ vastas Bruno, enne kui läks noormehe järel heidutava kalju juurde, kus tema sõbranna doktor Fabiola surnukeha juures ootas. Ta näis olevat läbivaatuse lõpetanud, sest vahtis üles nagu imetleks kõrget müüri ja torni. Tema jalge ees lamas keskealise sinistes nailondressides naise surnukeha, tema üks jalg oli peaaegu otsast rebitud ning kolmest kohast väändunud. Ühest august

kangas nägi Bruno läbi naha turritavat murdunud luud, ehkki verd polnud eriti. Ilmselt jäi naise süda seisma, kui ta maapinnale kukkus, mõtles Bruno.

Teda tabas kurbuselaine, ootamatu vaikus ja tõsidus, mis teda surma läheduses alati haaras. Hoolimata sõjaväeteenistuses veedetud aastatest ja tööst politseinikuna, kus ta pidi käima liiklusõnnetuste paikades ja loomulikku surma surnute juures, kui teda kutsuti, ei harjunud ta sellega kunagi. Kui ta sellega kunagi ära harjuks, kahtlustas Bruno, oleks ta sunnitud politseitööst loobuma.

Fabiola kõrval seistes meenus Brunole naise jutt, et meditsiini-koolis oli neil olnud kohustuslik loeng surmast ja selle mõjust arstidele. Haiglates nägid arstid sadu, ehk isegi tuhandeid surmasid, aga suurem osa neist olid võõrad. Perearstid nägid palju vähem surmasid, aga suurem osa neist olid tuttavad, võib-olla aastatepikkused patsiendid. Nii ehk naa, oli lektor rääkinud, muutub emotsionaalne koorem aastate jooksul raskemaks. Bruno sulges korraks silmad ja sundis end siis surnukeha vaatama.

Surnud naisel olid lühikesed tumedad juuksed, silmatorkavalt päevitunud ümar nägu, ehkki oli alles kevad, ja verine kriim ühel põsel. Ta lamas selili, pea nii hullusti paremale väändunud, et küllap oli selgroog murdunud. Parem käsi oli üle pea tõstetud ja küünarnukist kõverdatud, vana lehmasarv käe juures. Teine käsi oli kõhul, mis näis veidralt rahuliku asendina inimese juures, kes oli ilmselt surnuks kukkunud. Murdunud jala labajalg oli paljas, teises jalas oli odav jooksutoss, mitte spetsiaalne mägironimisjalats. Bruno vaatas ringi, aga ei silmanud kadunud tossu.

„Ta on kahtlemata surnud, nii et saatsin päästjad minema. Neil polnud siin midagi teha,“ ütles Fabiola, kui oli Brunot tervitanud ja kummardunud kallistama Balzaci, kelle innukalt vehkiv saba väljendas rõõmu naise nägemise üle. Koer nuhtas ettevaatlikult surnud naise paljast jalga, taganes, jäi istuma ning ootas Bruno poole vaadates juhiseid.

„Tal on kael murtud ja jalaluu samuti, nii et see näib kukkumisena,“ jätkas Fabiola kiretul toonil. „Ma ei leidnud tema dokumente ja sõrmejälgedega läheb raskeks. Tema sõrmeotsad on ronimisest marraskil, aga silmatorkavaid märke kuriteost ei ole. Ma ütlesin, et ta on umbes nelikümmend ja üsna ülekaaluline, nii et mind üllatab, et ta niimoodi mööda kaljut ronis.“

„Kas sina oleksid siin roninud?“ küsis Bruno teades, et üliõpilasena oli Fabiola innukas mägironija.

„Pimedas küll mitte,“ vastas Fabiola kindlalt pead raputades. „Isegi päevavalgel tahaksin kõisi ja kaljunaelu, enne kui sellise ronimise ette võtaksin. Jalanõudest paistab, et ta ei teadnud, mida tegi.“

Bruno vaatas siledat kaljuseina eendi kohal. See kõrgus oma kakskümmend meetrit, enne kui muutus kivimüüriks ja torniks, mille kõrgus oli teised kakskümmend meetrit. Kalju madalamas osas oli terve hulk avausi, millest Bruno mäletas, et need olid troglodüütide koopad. Üks neist oli köök, teised hoiuruumid ja kindlusteenrite perede eluasemed. Kui kindlus seitsmeteistkümnenda sajandi ususõdade käigus hävitati ja maha jäeti, elasid inimesed koobastes edasi ja vastupanuliikumine oli neid sõja ajal varjumiseks kasutanud. Koopad olid kuivad ja läheduses leidis vett.

Krahv oli talle rääkinud, et kogu kalju, millele kindlus oli ehitatud, oli koobaste ja lõhede kärg, mõned neist sisaldasid tuhande aasta vanuseid inimasustuse jälgi. Ühest neist oli leitud kuulus hobusepea graveering, mille vanuseks hinnati viisteist tuhat aastat. Aga Brunot sundisid üllatunult taganema hoopis kõrgele tornimüürile helendava punakasoranži värviga maalitud tähed.

„I-F-T-I,“ veeris ta. „Kas see tähendab sinu jaoks midagi?“

„Murdsin selle kallal pead,“ vastas Fabiola. „Näed, kus värv pärast viimast I-d heledamaks muutub, nagu oleks ta uut tähte alustanud, kui kukkus. See võis olla L või K, Y või isegi R. Mul pole aimugi, mida ta kirjutada tahtis. Ma pole ristsõnade lahendamises kunagi eriti osav olnud.“

„Mulle ei meenu prantsuse keeles just palju sõnu, mis algaksid tähtedega I ja F, aga eks see võib vast inglise keeleski olla,“ arvas Bruno. „Ja see näib samasugune nagu värv tema käel. See on väga silmatorkav.“

„Jah, tema sõrmedelt voolanud verrega segunenud. See lehmasarv tema parema käe juures on kummaline. Üsna suur kokkusattumus, et ta kukkus täpselt sarve juurde, nii et sarv võis tal taskust välja pudeneda või pandi see sinna hiljem. Sel juhul pidi keegi teine asjaga seotud olema. Vaatasin kiirelt ringi, aga ei näinud ühtki märki värvipurgist, mida ta näis olevat kasutanud. Kui sa purki ei leia, pidi keegi teine selle ära viima.“

„Kui kaua ta on surnud olnud?“ küsis Bruno.

„Mitte kaua, umbes kolm kuni neli tundi. Kindlasti mitte rohkem kui kaheksa, mis tähendas, et ta ronis öösel. Taskulampi pole näha. Tegelikult pole tal taskutes midagi.“

„Võib-olla ronis ta kuuvalgel. Täiskuu on kohe käes.“ Bruno pidas kuukalendrit aiapidamise tõttu tähelepanelikult silmas. „Ma pean välja uurima, kas ilm oli pilves. Kas hammastest saab midagi teada?“

„Mina ei näinud midagi, mõned tavalised plommid, mis võivad olla pandud suvalises kohas Euroopas, aga sa võid hambaarstilt küsida. Ma olen peaaegu valmis. Ainult paar viimast asja ja siis pean kliinikusse tagasi minema.“

„Kas miski peale lehmasarve tundub sulle kummaline?“ küsis Bruno. Ta usaldas Fabiola teadmisi ja vaistu.

„Tema randmetel ja kaelal on paar märki, millest ma aru ei saanud. Need võivad olla köie tekitatud marrastused, kui ta seda ronimisel kasutas. Aga pole ühtki märki köiest ega rakmetest, nii et need võivad olla kukkumisel tekkinud vigastused. Ma tean, et politsei uurib neid põhjalikult, aga ma ei annaks endale andeks, kui midagi kahe silma vahele jätan.“

„Kas ma võin su luupi kasutada?“ Bruno võttis luubi ja kummardus vaatama marrastusi naise kaelal, randmel ja käsivarrel. Ta nägi midagi läikivat, kaks-kolm rohekassinist kangakiudu.

„Kas need võivad olla nailoni kiud, võib-olla köiest?“ küsis ta suurendusklaasi naisele ulatades. Fabiola kissitas silmi. „Paistab küll.“

„See tähendab, et ta ronis peaaegu kindlasti partneriga, kes kadus köie ja värviga. Sinu surmatunnistusel peaks kirjas olema, et ta suri kukkumise tagajärjel, võib-olla kahtlastel asjaoludel.“

Fabiola noogutas. „Peale nailoni kiudude ei näe ma küll mõtet lahangule raha kulutada.“

„Seda otsustab JJ,“ vastas Bruno. „See on tema eelarve.“

Regiooni riikliku politsei juhtivuurijana võttis JJ automaatselt üle kõikide kahtlaste surmade uurimise. Mitte et neid oleks palju olnud. Departemangu aastane mõrvade arv oli tavaliselt ikka ühekohaline ja JJ lahendas need peaaegu alati, teinekord Bruno abiga.

„Edu isiku kindlakstegemisel,“ soovis Fabiola arstikohvrit kinni pannes. „Võib-olla saad õigel ajal ühele poole ja jõuame õhtul ratsutama minna. Jätan surmatunnistuse kliinikusse ja panen surma põhjuseks kukkumise, ilmselt kahtlastel asjaoludel. Peaksin küll kirjutama enesetapp rumaluse tõttu.“ Ta saatis hüvastijätuks õhusuudluse.

Bruno viipas vastuseks ja võttis telefoni, et helistada JJ-le ning saatis Balzaci otsima. Kui ta oli JJ asjaga kurssi viinud, andis Balzaci haugatus märku, et koer oli midagi leidnud. Bruno astus mõne meetri mööda kaljupalami edasi ja nägi oma koera surnud naise kadunud tossu kõrval seismas. Balzaci tunnustavalt silitades saatis Bruno ta naise lõhna jälgi otsima. Siis võttis ta autost binokli ja hakkas kaljut uurima. Umbes kahekümne meetri kõrgusel kukkunud tossu kohal, veidi paremal nägi ta midagi hommiku-päikeses sädelemas. See võis olla kaljunael, üks metalltugedest, mille ronijad köie kinnitamiseks kaljupragudesse tagusid. Ta jätab selle JJ inimestele uurida.

Balzac haugatas uuesti, nüüd umbes saja meetri kaugusel oru teisest servast. Ta saba oli kangelt sirge, üks käpp üleval, kael pikaks

sirutatud, selle poosiga andis ta märku saagist. Bruno kõndis tema juurde ja tundis, kuidas maapind jalge all soisemaks muutus, kui ta lähenes väikese Beune'i jõe kaldale, mis siin mitmeks väikeseks nireks jagunes. Balzac ootas teda kohusetundliku kannatlikkusega nagu hästi väljaõpetatud jahikoer, kogu tema keha osutas nõlvale oru vastasküljel. Paistis, et surnud naine tuli sellest suunast, üle vesise aasa. Sel juhul oli kummaline, et tema jalgadel ega jala-nõudel polnud ühtki poriplekki.

Bruno pöördus tagasi surnukeha juurde. Ehkki JJ meeskond teeb kahtlemata ise pilti, hakkas ta telefoniga pildistama, et tal oleksid andmed ja ta saaks naise isiku kindlakstegemise protsessiga alustada. Ta alustas üldvõttega sündmuspaigast, kasutas siis suumi, et pildistada kirja kindluse seinal ja tegi viimaks lähivõtted naise näost, enne kui tähelepanelikumalt tema käsi uuris. Kriminalistide tubli töö tulemusena võivad nad mõned osalised sõrmejäljed saada, aga suurem osa sõrmeotstest oli veriseks kraabitud.

Peale ilmselge vaevasid Brunot teised küsimused: kas naine kukkus või teda lükati? Miks oleks keegi pidanud tahtma mööda kaljut üles ronida? Kui naine tahtis kindluse välismüürist üle ronida, oleks seda olnud lihtsam teha seal, kus müür oli madalam. Veel lihtsam, mõtles Bruno, oleks olnud läheneda vastassuunast, piki seljandikku, kus ainus takistus oli lagunenu müür. Kas naine oli üritanud torni pääseda? Või oli ta lihtsalt lõpetamata jäänud loosungit kirjutanud? Võib-olla teab krahv.